

REGERINGSKANSLIET

Remiss

2015-11-25

Ku2015/02481/KL

Kulturdepartementet

Enheten för kulturarv och livsmiljö

Claes Eriksson

Telefon 08 405 51 86

E-post claes.eriksson@regeringskansliet.se

STOCKHOLMS STAD Kommunstyrelsen Registraturet	
Ink.	2015 -12- 10
Dnr:	110-9983/2015
Till:	R II

Remiss av betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö

Remissinstanser:

1. Riksrevisionen
2. Riksdagsförvaltningen
3. Riksbanken
4. Svenska institutet
5. Business Sweden (Sveriges export- och investeringsråd)
6. Försvarsmakten
7. Försäkringskassan
8. Socialstyrelsen
9. Folkhälsomyndigheten
10. Myndigheten för delaktighet
11. Barnombudsmannen
12. Ekonomistyrningsverket
13. Skatteverket
14. Kammarkollegiet
15. Arbetsgivarverket
16. Länsstyrelsen i Stockholms län
17. Länsstyrelsen i Uppsala län
18. Länsstyrelsen i Södermanlands län
19. Länsstyrelsen i Östergötlands län
20. Länsstyrelsen i Jönköpings län
21. Länsstyrelsen i Kronobergs län
22. Länsstyrelsen i Kalmar län
23. Länsstyrelsen i Gotlands län
24. Länsstyrelsen i Blekinge län
25. Länsstyrelsen i Skåne län
26. Länsstyrelsen i Hallands län
27. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
28. Länsstyrelsen i Värmlands län
29. Länsstyrelsen i Örebro län
30. Länsstyrelsen i Västmanlands län
31. Länsstyrelsen i Dalarnas län

32. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
33. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
34. Länsstyrelsen i Jämtlands län
35. Länsstyrelsen i Västerbottens län
36. Länsstyrelsen i Norrbottens län
37. Statskontoret
38. Statens fastighetsverk
39. Fortifikationsverket
40. Konsumentverket
41. Upphandlingsmyndigheten
42. Skolverket
43. Statens skolinspektion
44. Specialpedagogiska skolmyndigheten
45. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
46. Universitetskanslersämbetet
47. Universitets- och högskolerådet
48. Uppsala universitet
49. Lunds universitet
50. Göteborgs universitet
51. Stockholms universitet
52. Umeå universitet
53. Linköpings universitet
54. Karolinska institutet
55. Kungl. tekniska högskolan
56. Luleå tekniska universitet
57. Karlstads universitet
58. Linnéuniversitetet
59. Örebro universitet
60. Mittuniversitetet
61. Sveriges lantbruksuniversitet
62. Blekinge tekniska högskola
63. Gymnastik- och idrottshögskolan
64. Högskolan i Borås
65. Konstfack
66. Kungl. Konsthögskolan
67. Malmö högskola
68. Södertörns högskola
69. Kungl. biblioteket
70. Vetenskapsrådet
71. Naturvårdsverket
72. Kemikalieinspektionen
73. Havs- och vattenmyndigheten
74. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)
75. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas)
76. Affärsverket Svenska kraftnät
77. Statens energimyndighet
78. Miljömålsberedningen

79. Miljömålsrådet
80. Nationella miljömålssamordnaren
81. Trafikverket
82. Sjöfartsverket
83. Luftfartsverket
84. Transportstyrelsen
85. Trafikanalys
86. Konkurrensverket
87. Bolagsverket
88. Verket för innovationssystem (Vinnova)
89. Tillväxtverket
90. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys)
91. Statens jordbruksverk
92. Boverket
93. Lantmäteriet
94. Statens kulturråd
95. Myndigheten för kulturanalys
96. Konstnärsnämnden
97. Riksteatern
98. Statens konstråd
99. Nämnden för hemslöjdsfrågor
100. Riksarkivet
101. Riksantikvarieämbetet
102. Statens historiska museer
103. Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde
104. Moderna museet
105. Statens museer för världskultur
106. Statens centrum för arkitektur och design
107. Riksutställningar
108. Sametinget
109. Diskrimineringsombudsmannen
110. Arbetsmiljöverket
111. Stiftelsen Nordiska museet
112. Stiftelsen Tekniska museet
113. Bildmuseet
114. Röhsska museet
115. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)
116. Kungl. Akademien för de fria konsterna
117. Stockholms läns landsting
118. Uppsala läns landsting
119. Södermanlands läns landsting
120. Östergötlands läns landsting
121. Jönköpings läns landsting
122. Kronobergs läns landsting
123. Kalmar läns landsting
124. Blekinge läns landsting
125. Skåne läns landsting

126. Hallands läns landsting
127. Västra Götalands läns landsting
128. Värmlands läns landsting
129. Örebro läns landsting
130. Västmanlands läns landsting
131. Dalarnas läns landsting
132. Gävleborgs läns landsting
133. Västernorrlands läns landsting
134. Jämtlands läns landsting
135. Västerbottens läns landsting
136. Norrbottens läns landsting
137. Samverkansorganet i Uppsala län
138. Samverkansorganet i Södermanlands län
139. Samverkansorganet i Kalmar län
140. Samverkansorganet i Blekinge län
141. Samverkansorganet i Värmlands län
142. Samverkansorganet i Dalarnas län
143. Samverkansorganet i Västerbottens län
144. Sveriges Kommuner och Landsting
145. Alingsås kommun
146. Arvika kommun
147. Bodens kommun
148. Bollnäs kommun
149. Borås kommun
150. Botkyrka kommun
151. Båstads kommun
152. Eksjö kommun
153. Eskilstuna kommun
154. Eslövs kommun
155. Gotlands kommun
156. Gävle kommun
157. Göteborgs kommun
158. Huddinge kommun
159. Järfälla kommun
160. Jönköpings kommun
161. Kalmar kommun
162. Kiruna kommun
163. Klippans kommun
164. Kristianstad kommun
165. Kungälv kommun
166. Linköpings kommun
167. Lomma kommun
168. Malmö kommun
169. Mora kommun
170. Motala kommun
171. Nacka kommun
172. Norrköpings kommun
173. Norrtälje kommun

174. Skövde kommun
175. Stockholms kommun
176. Strängnäs kommun
177. Sundbybergs kommun
178. Södertälje kommun
179. Trosa kommun
180. Täby kommun
181. Ulricehamns kommun
182. Umeå kommun
183. Upplands Väsby kommun
184. Uppsala kommun
185. Värnamo kommun
186. Växjö kommun
187. Ystads kommun
188. Örebro kommun
189. Örnsköldsviks kommun
190. Östersunds kommun
191. Byggnads
192. DiK
193. Landsorganisationen i Sverige (LO)
194. Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)
195. Sveriges Arkitekter
196. Sveriges Designer
197. Sveriges Ingenjörer
198. Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
199. A&E Design
200. AB Göta kanalbolag
201. Akademiska Hus AB
202. Arken arkitekter
203. Atrium Ljungberg
204. Byggherrarna Sverige AB
205. Chalmers tekniska högskola
206. Einar Mattsson
207. Folkhem
208. Handelshögskolan i Stockholm
209. Humlegården
210. Jernhusen AB
211. John Mattson Fastighetsföretagen
212. Kinnarps
213. Källemo
214. Landskapslaget
215. Lots design
216. Materia
217. Metria AB
218. MKB Fastighets AB
219. NCC
220. OkiDoki/Archileaks
221. PEAB

222. Propeller Design
223. Ramböll
224. Riksbyggen
225. Schlyter Gezelius arkitektkontor
226. Skanska
227. Specialfastigheter Sverige AB
228. Sveaskog AB
229. Sweco
230. Swedavia AB
231. Svenska Bostäder
232. Tengbom
233. Transformator
234. Tyréns
235. URBIO AB
236. Utopia Arkitekter
237. Vasakronan
238. Vasallen AB
239. Vattenfall AB
240. Veidekke
241. Veryday
242. White
243. Wingårdhs
244. Visit Sweden AB
245. WSP Sverige
246. Älvstranden Utveckling AB
247. Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd
248. ARKiS (Arkitektur i skolan)
249. Arkitekturens vänner
250. Arkus, forskning och utveckling inom arkitektur och samhällsbyggande
251. Association for Design and Advertising (ADA)
252. Association of Swedish Fashion Brands (ASFB)
253. Branschorganisationen Trä- och Möbelföretagen (TMF)
254. Bygdegårdarnas Riksförbund
255. Design for All Sverige
256. Entreprenörskapsforum
257. Fastighetsägarna Sverige
258. Form/Design Center i Malmö
259. Föreningen för samhällsplanering
260. Föreningen Svensk Form
261. Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF)
262. Föreningen Sveriges Landsantikvarier
263. Företagarna
264. Handikappförbunden (HSO)
265. HSB
266. Hyresgästföreningen
267. Interaktiva Institutet

268. IQ Samhällsbyggnad
269. jagvillhabostad.nu
270. Johanneberg Science Park
271. Konsthantverkscentrum
272. Konstnärernas Riksorganisation (KRO)
273. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
274. Kulturmiljöfrämjandet
275. Kvinnors byggforum
276. Mistra Urban Futures
277. Mångkulturellt Centrum
278. Naturskyddsföreningen
279. Neuroförbundet
280. Movium
281. Riksförbundet Sveriges museer
282. Riksföreningen Våra Gårdar
283. Riksorganisationen Folkets Hus och parker
284. Romano Pasos Research Centre
285. Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji
286. Samhällsbyggarna
287. Samverkansforum för statliga byggherrar och fastighetsförvaltare
288. SISP – centralorganisationen för science parks och inkubatorer
289. Stiftelsen Färgfabriken
290. Stiftelsen för strategisk forskning
291. Stiftelsen Kulturmiljövård
292. Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID)
293. Stockholm Resilience Center
294. Stockholms arkitektförening
295. Stockholms handelskammare
296. Svenska byggnadsvårdsföreningen
297. Svenska IALE
298. Svenska kyrkan
299. Svenska Moderådet
300. Svenska Tecknare
301. Svenska Teknik & Designföretagen (STD)
302. Svenska Turistföreningen
303. Svenskt Näringsliv
304. Svenskt Trä
305. Sverigeförhandlingen
306. Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)
307. Sveriges Byggindustrier
308. Sveriges Hembygdsförbund
309. Sveriges konsumenter
310. Sveriges offentliga inköpare (SOI)
311. Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier (SPBA)
312. Sveriges stadsarkitektförening
313. Villaägarna

Remissvaren i fem exemplar (ett original och fyra kopior) ska ha kommit in till Kulturdepartementet, 103 33 Stockholm senast den 14 mars 2016. Remissvaret ska även sändas i elektronisk form (Word-format) till ku.remissvar@regeringskansliet.se.

Ange vårt diarienummer **Ku2015/02481/KL**.

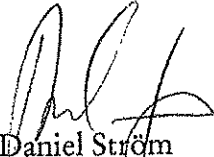
Remissvaren kan komma att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria *Svara på remiss – hur och varför* (SB PM 2003:2). Den kan laddas ner eller beställas från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Daniel Ström
Expeditions- och rättschef

Kopia till

Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm

Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design

*Betänkande av Gestaltad livsmiljö - en ny politik
för arkitektur, form och design*

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2015:88

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner
som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24359-6

ISSN 0375-250X

Innehåll

Utredarens förord	13
Sammanfattning	15
Summary	25
1 Utredningens uppdrag och arbete	37
1.1 Utredningens uppdrag.....	37
1.2 Arbetssätt och referensgrupper	38
1.3 Betänkandets disposition.....	39
2 Politiken för arkitektur, form och design sedan Framtidsformer	41
2.1 Utredningens uppdrag.....	41
2.2 Mål och innehåll i handlingsprogrammet Framtidsformer	41
2.3 Insatser efter Framtidsformer	43
2.4 Analys av Framtidsformer.....	51
3 Språket och begreppen	55
3.1 Utredningens uppdrag.....	55
3.2 En gemensam förståelse	55

3.3	Arkitektur	56
3.4	Form.....	58
3.4.1	Konsthantverk, slöjd och hantverk.....	59
3.5	Design	60
3.6	Arkitektur, form och design är delar i en helhet	63
4	Perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området.....	65
4.1	Gestaltad livsmiljö – ett perspektiv för arkitektur, form och design	65
4.2	Identifierade utmaningar.....	67
4.3	Hållbar utveckling	68
4.3.1	Klimat och resurser	69
4.3.2	Teknisk utveckling.....	72
4.3.3	Urbanisering, stadens och landsbygdens utveckling	75
4.3.4	Boende	78
5	Lärdomar från andra länder.....	83
5.1	Utredningens uppdrag	83
5.2	Politiken för arkitektur, form och design i andra länder	83
5.2.1	Danmark	84
5.2.2	Norge.....	88
5.2.3	Nederländerna.....	91
5.2.4	Storbritannien.....	93
5.2.5	EU:s arkitektur- och designpolicy	95
5.2.6	Hållbar stadsutveckling i andra länder.....	97
5.3	Några generella slutsatser och jämförelser med svenska förhållanden	98
5.3.1	Kommunal arkitekturpolitik	98
5.3.2	Design för tjänster i den offentliga sektorn för ökat förtroende hos medborgarna	99
5.3.3	Stärkt svensk export av arkitektur, form och design	100

5.3.4	Professionernas ställning och kompetens.....	101
5.3.5	Samverkan mellan organisationer stärker arkitektur, form och design nationellt och regionalt	103
5.3.6	Sverige som föregångsland för ett samlat perspektiv.....	103
6	Nya mål för arkitektur-, form- och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.....	105
6.1	Utredningens uppdrag.....	105
6.2	Gällande mål och bakgrund.....	105
6.2.1	Gällande mål för statens arbete med arkitektur, formgivning och design.....	108
6.2.2	Gällande kulturpolitiska mål.....	109
6.2.3	Gällande miljömål.....	110
6.2.4	Folkhälsomålet	114
6.2.5	Mål för integrations- och jämställdhetspolitiken	116
6.2.6	Nationella mål för kulturmiljöarbetet.....	117
6.2.7	Mål för utgiftsområdet Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt mål för konsumentpolitik	118
6.2.8	Målen för utgiftsområdet Regional tillväxt.....	119
6.2.9	Målen för utgiftsområdet Areella näringar, landsbygd och livsmedel.....	121
6.3	Utvärdering av gällande mål för arkitektur, form och design	121
6.4	Förslag till nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken.....	124
7	Myndigheten för Gestaltad livsmiljö.....	129
7.1	Utredningens uppdrag.....	129
7.2	En myndighet för perspektivet gestaltad livsmiljö	129
7.2.1	Kort bakgrund om Arkdes.....	130
7.2.2	Remiss av promemoria om sammanslagning av Arkdes och Moderna museet.....	131

7.3	Förslag till ombildning av Arkdes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö	132
7.3.1	Samlingarnas tillhörighet	134
7.3.2	Utställningar lokalt, regionalt och nationellt	135
7.3.3	Mötesplatsuppdraget	136
7.3.4	Myndighetens kompetens, lokalisering och regionala samverkan	137
7.3.5	Pedagogiska perspektiv och forskning	139
7.3.6	Samverkan med andra myndigheter – sammanfattning av övriga förslag till myndighetens verksamhet	140
8	Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design	141
8.1	Utredningens uppdrag	141
8.2	Den offentliga sektorn	141
8.3	Statliga myndigheter och statliga bolag inom området	142
8.4	Kommunernas och landstingens uppgifter	147
8.4.1	Kommunerna	147
8.4.2	Landsting och regioner	150
8.5	Insatser för samverkan inom arkitektur, form och design	153
8.5.1	Förslag till riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig	153
8.5.2	Samverkan mellan statliga byggherrar och förvaltare	154
8.5.3	Helhetsyn på offentliga miljöer	155
8.5.4	En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design	156
8.5.5	Perspektivet gestaltad livsmiljö i Sverigeförhandlingen	158
8.5.6	Erfarenheterna från Delegationen för hållbara städer ska tas tillvara	160
8.5.7	Myndigheten för Gestaltad livsmiljö ska samverka med Plattformen för hållbar stadsutveckling	161

8.5.8	Större satsningar på grön innovation och miljöteknik.....	163
8.5.9	Statliga myndigheters ansvar att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design.....	165
8.5.10	Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design	166
8.5.11	Arkitektur, form och design i de regionala kulturplanerna och kultursamverkansmodellen ..	168
8.5.12	Ökat stöd till ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler ...	168
8.5.13	Bättre stöd till exportfrämjande åtgärder på området	170
8.5.14	Införande av <i>wild card</i> -systemet	171
9	Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling	173
9.1	Utredningens uppdrag.....	173
9.2	Om lagen om offentlig upphandling	173
9.3	Nuvarande regelverk för upphandling.....	175
9.3.1	Upphandlingsförfaranden.....	175
9.3.2	Kriterier för utvärdering i nuvarande lagstiftning	179
9.4	Kommande regelverk för upphandling.....	180
9.4.1	Kriterier för utvärdering i det nya regelverket.....	181
9.5	Tillämpningen av LOU generellt och inom arkitektur, form och design	181
9.5.1	Upphandlingsprocessen generellt.....	182
9.5.2	Statens förebildlighet.....	182
9.5.3	Upphandling av tjänster för planering, byggande och inredning	184
9.5.4	Upphandling av konst och formkonstnärstjänster.....	187
9.5.5	Hållbar upphandling.....	188
9.6	Bristerna i regelverk och hantering.....	192
9.6.1	Kompetens och kvalitet	193
9.6.2	Sammanfattning av de identifierade problemen ..	196

9.7	Tidigare insatser inom området.....	197
9.8	Insatser för ökad kvalitet och höjd kompetens	197
9.8.1	Samverkan mellan myndigheter	197
9.8.2	Utbildning av myndigheternas inköpare	198
9.8.3	Metodstöd för kompetensuppbyggnad kring upphandlingsformer som underlättar inriktning mot kvalitet.....	199
9.8.4	Forskning inom offentlig upphandling av arkitektur, form och design ska stöttas	200
9.8.5	Stärkt kvalitet i kommunernas upphandling av arkitektur, form och design.....	202
9.8.6	Forum för möten mellan inköpare och leverantörer.....	202
10	Kunskap, kompetens och samverkan.....	205
10.1	Utredningens uppdrag	205
10.2	Människornas kunskap och erfarenhet	205
10.3	Arkitektur, form och design i grund- och gymnasieskolan.....	207
10.4	Professionens utvidgade kunskap.....	211
10.5	Breddad rekrytering	212
10.6	Forskning.....	214
10.7	Konstnärligt prövande.....	219
10.8	Beställarkompetens.....	220
10.9	Förslag och bedömningar för en bred kunskapsutveckling inom hållbart samhällsbyggande.....	221
10.9.1	Breddad rekrytering – en kvalitet i utbildningen	221
10.9.2	Finansiering av nationella forskningsnätverk.....	222
10.9.3	Forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande.....	223
10.9.4	Internationella perspektiv – utredning av konsekvenserna av studieavgifter.....	225

10.9.5	Behov av en utvidgad kunskap i grundutbildningarna på universitet och högskolor	226
11	Lagstiftning och andra styrmedel	227
11.1	Utredningens uppdrag.....	227
11.2	Gällande bestämmelser och bakgrund.....	227
11.2.1	Bakgrund till aktuella paragrafer och behovet av utvärdering	228
11.2.2	Plan- och bygglagen	229
11.2.3	Väglagen och lagen om byggande av järnväg	232
11.2.4	Miljöbalken	234
11.3	Utvärdering av behovet av förändringar i bestämmelserna.....	234
11.3.1	Inga förändringar i de aktuella paragraferna	238
11.3.2	Innovativt byggande bör främjas.....	239
11.3.3	Behov av fördjupad analys av gällande bestämmelser	241
12	Konsekvenser.....	243
12.1	Utredningens uppdrag.....	243
12.2	Förväntade effekter av betänkandets förslag.....	243
12.3	Ekonomiska konsekvenser	244
12.4	Övriga konsekvenser	248
Bilagor		
	Bilaga 1 Kommittédirektiv 2014:69.....	251
	Bilaga 2 Kommittédirektiv 2015:24.....	263
	Bilaga 3 Referensgrupper och nationella konferenser.....	267

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Den gällande politiken för arkitektur, form och design antogs 1998 genom handlingsprogrammet Framtidsformer. Mycket har hänt sedan dess, både inom arkitektur-, form- och designområdet, och i samhället i stort. År 2014 beslutade regeringen att politiken för området ska ses över. Utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (Ku 2014:02) tillsattes med uppdraget att göra en översyn av den nuvarande politiken för arkitektur, form och design och föreslå en ny politik för området.

Syftet med uppdraget är att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen.

Enligt direktivet (dir. 2014:69) ska utredningen föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas utifrån en bedömning av områdets framtida utmaningar och hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden. Uppdraget omfattar att analysera begrepps-användning och språkbruk för att kommunikationen av arkitektur, form och design ska främjas och utvecklas. Utifrån jämförelser med andra länder ska utredningen beskriva vilka lärdomar som kan dras för utformningen av en ny svensk politik för området. De nationella målen för arkitektur-, form- och designpolitiken ska analyseras och utredningen ska vid behov föreslå nya mål. Utredningen ska analysera och föreslå insatser för höjd kompetens inom offentlig upphandling och för att öka möjligheterna för kunskapsutveckling och utbildning på olika nivåer. Enligt tilläggsdirektiven (dir. 2015:24) ska utredningen också analysera och lämna förslag på hur arkitektur-, form- och designområdet i högre

grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling. Konsekvenser av förslagen ska beskrivas.

Analys av den gällande politiken (kapitel 2)

Handlingsprogrammet Framtidsformer antogs 1998 och utgör den i dag gällande politiken för arkitektur, form och design. En genomgång av insatserna som gjordes till följd av Framtidsformer visar att ett stort antal aktiviteter initierades och genomfördes. Den politiska viljan att samla området och göra breda insatser gav ett positivt resultat. Insatserna blev en kraftsamling för utvecklingen av arkitektur, form och design. Aktiviteten var hög under åren som följde men utredningen konstaterar att dagens kunskap om och tillämpning av handlingsprogrammet är begränsad.

Utredningen menar att övergripande förändringar i samhället har medfört att området arkitektur, form och design har utvidgats sedan tiden då Framtidsformer formulerades. Perspektivet har förskjutits från Framtidsformers utpräglade miljö-, produkt- och objektperspektiv, som fortfarande är relevant, till en större medvetenhet om själva processen kopplat till resultatens värde. Förståelsen för globaliseringens fysiska, kulturella, miljömässiga och sociala konsekvenser har fördjupats. Förutsättningarna för och möjligheterna till produktion, konsumtion och kommunikation har dramatiskt förändrats, främst genom omfattande teknikutveckling. Ett ökat resande och en tilltagande migration har bidragit till en medvetenhet om kulturell diversifiering. Miljöforskning och även klimatets faktiska förändringar har gjort oss mer medvetna om naturens villkor och begränsningar och om att utvecklingen måste ske på ett hållbart sätt.

Sammantaget utgör detta en grund till behovet av nya mål utifrån samhällets utmaningar och av kontinuerliga uppföljningar av en aktiv politik för arkitektur, form och design.

Resonemang kring språket och begreppen (kapitel 3)

En kommunikation och diskussion om hur begreppen arkitektur, form och design används syftar till att öka förståelsen mellan områdets utövare, oberoende av i vilka roller de möts i samhälls-

byggandet. Utredningen pekar på att en kontinuerlig diskussion om området och om perspektivet gestaltad livsmiljö, kopplad till samhällets utmaningar, är nödvändig för en gemensam förståelse för vad arkitektur, form och design gör. Det är utgångspunkten för en djupare insikt om vilka värden som ska vägleda utvecklingen av livsmiljön. Alltför skilda tolkningar av områdets innebörd kan vara till nackdel både för arbetet med arkitektur, form och design och även för en politik som ska stärka frågornas ställning. En gemensam uppfattning skapar också en möjlighet att samla olika utövare och intressenter.

Perspektivet gestaltad livsmiljö och områdets utmaningar (kapitel 4)

Utgångspunkten för betänkandet är ett helhetsperspektiv utifrån den enskilda människans behov och möjligheter, i dag och i framtiden. Det helhetsperspektivet har vi valt att kalla *gestaltad livsmiljö* och det är kärnan i den nya politik som vi föreslår. Perspektivet utgår från att arkitektur, form och design är ett sammanhållet område som i samverkan med andra samhälls- och politikområden samt näringslivet, formar människans livsmiljö.

Arkitektur, form och design tillhandahåller verktyg och metoder som, genom en medveten och inkluderande hantering, kan bidra till en hållbar samhällsutveckling och till att överbrygga de ökande ekonomiska, sociala och geografiska klyftorna i samhället. Utifrån den övergripande rubriken *Hållbar utveckling* med de tre dimensionerna miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet, identifierar utredningen ett antal samhällsutmaningar. *Klimat och resurser* är ett resonemang kring ohållbar resursförbrukning och hur klimatförändringar utmanar människors livsmönster. I avsnittet *Teknisk utveckling*, beskriver vi en omvälvande teknikutveckling med digitalisering och ett ökande informationsflöde. *Urbanisering, staden och landsbygdens utveckling* tar upp den pågående globaliseringens effekter, segregation, skillnader i hälsa, tillgänglighet, demografi och landsbygdens och de små orternas utveckling i förhållande till urbanisering och förtätning. I avsnittet *Boende* pekas på boendets betydelse för individen och samhället och att det omfattande bostadsbyggandet ger stora möjligheter att

skapa samhällen som överbryggar sociala, ekonomiska och geografiska klyftor.

Perspektivet gestaltad livsmiljö och de arkitektur-, form- och designpolitiska målen ska alltid stå i relation till utmaningarna. Politiken ska med jämna mellanrum utvärderas och nya insatser initieras. En aktiv, debatterande och engagerad arkitektur-, form- och designpolitik kommer då att ha fortsatt relevans för att hantera framtida utmaningar.

Arkitektur-, form- och designpolitiken i andra länder (kapitel 5)

Utredningen ska redovisa hur politiken på området har utvecklats i några utvalda länder och hur den rådande situationen för området ser ut i dag. Utredningen har sett på Danmarks, Norges, Nederländernas, Storbritanniens och EU-kommissionens arbete med arkitektur- och designpolitik och hur samverkan ser ut mellan aktörer inom arkitektur, form och design. Utifrån utredningens direktiv och perspektiv pekar utredningen också på hur det politiska arbetet med hållbar samhällsutveckling ser ut internationellt i en övergripande kartläggning över några storstäders och länders politiska mål och strategier.

Utredningen konstaterar att det nationella stödet i form av verktyg och metodrådgivning till den kommunala arkitekturpolitiken är väl utvecklat i till exempel Danmark. Storbritannien och Danmark ligger långt fram när det gäller design för tjänster i den offentliga sektorn för ökat förtroende hos medborgarna. Såväl det offentliga som företag ser fördelar i att använda designkompetens för sin utveckling, inom både produkt- och tjänstesektorn. Vidare visar jämförelsen att de beskrivna länderna har kommit långt när det gäller förnyelse av politiken, men att de inte på samma sätt har ett samlat perspektiv på arkitektur, form och design. Sverige är i och med arbetet med en ny politik med perspektivet gestaltad livsmiljö ett föregångsland.

Förslag till nya nationella mål (kapitel 6)

Målen för arkitektur-, form- och designpolitiken som formulerades i Framtidsformer har främjat utvecklingen inom området sedan slutet av 1990-talet. Utredningen anser att de nya målen bör präglas av ett bredare angreppssätt utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö, där områdets redskap ges en aktiv roll i lösandet av samhällets utmaningar. Utredningen föreslår därför nya mål för området. Målen ska utformas för att i högre grad samspela med de gällande miljömålen, kulturpolitiska målen och övriga relevanta mål.

Det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:

- en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,
- ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,
- ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och
- en bred och tvärssektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.

Förslag till en ny myndighet (kapitel 7)

För att uppfylla målen och åstadkomma ett starkt och långsiktigt genomslag anser utredningen att det krävs en myndighet som kan utveckla och driva politiken för arkitektur, form och design, som kontinuerligt kan följa kunskapsutvecklingen, perspektivera, samarbeta, stimulera, debattera, följa upp statens förebildlighet och vid behov föreslå nya mål. Utredningen föreslår att Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Namnet ska ses som ett arbetsnamn och kan slutligt bestämmas senare.

Förslaget innebär bland annat att:

- samlingarna ska överföras till ett statligt finansierat museum med bra förutsättningar för att klara såväl vård som visning av samlingarna.
- utställningsverksamheten i dess nuvarande form inte ska ingå i den nya myndigheten. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö ska dock ha möjlighet att göra utställningar och även producera och delta i produktioner av utställningar på andra platser.
- myndigheten ska ha nära samverkan med befintliga regionala aktörer och även kunna stötta bildandet av nya.
- myndigheten ska vara en nationell mötesplats med goda möjligheter att perspektivera och påvisa nyttan av arkitektur, form och design, samt att stimulera andra aktörer att ta vid och driva perspektivet gestaltad livsmiljö i sina respektive verksamheter.
- en designfunktion inrättas på Myndigheten för Gestaltad livsmiljö som ska ge stöd i och öka användningen av designmetodik i offentliga verksamheter.
- det pedagogiska uppdraget, bibliotek och forskning ska omfattas av och utvecklas i den nya myndighetens verksamhet.
- myndigheten ska följa upp statens arbete och förebildlighet genom samverkan med andra myndigheter och på olika sätt vara ansvarig för att perspektivet gestaltad livsmiljö hanteras och används i det offentliga.
- myndigheten ska administrera ett nytt anslag för utvecklingsinsatser av området.

Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik (kapitel 8)

Statens, landstingens och kommunernas åtaganden ska stötta politiken för arkitektur, form och design, både nationellt, regionalt som lokalt. Utredningen beskriver översiktligt den offentliga sektorn, kommunernas och landstingens uppgifter och ger förslag på hur det offentliga ska samverka för att stärka perspektivet gestaltad livsmiljö.

Utredningens förslag och bedömningar i kapitlet omfattar bland annat att:

- en riksarkitekt tillsätts inom Statens fastighetsverk. Fastighetsverket föreslås få ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan kring arkitektonisk kvalitet i statligt byggande och fastighetsförvaltning.
- en utvecklingsfond för att främja området arkitektur, form och design i hela landet och ge stöd till exportfrämjande insatser ska utredas.
- Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och Statens fastighetsverk ska få i uppdrag att ge vägledning och stöd till utveckling av arkitektur-, form- och designprogram i statliga myndigheter.
- internationellt utbyte och svensk export av arkitektur, form och design ska stärkas. De exportfrämjande aktörerna bör stöttas i sina insatser för att lyfta de kulturella värdena och stärka exporten inom områdena.
- ett statligt stöd ges till ett så kallat *wild card*-system för att öka mångfalden och stimulera arkitekt- och designbranschen genom att ge utövare i etableringsfasen en större chans att delta i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser.

Höjd kompetens inom offentlig upphandling (kapitel 9)

En mycket stor del av den offentliga upphandlingen är på ett eller annat sätt kopplat till produkter, tjänster eller processer som innehåller arkitektur, form och design. De upphandlande myndigheterna har ett stort ansvar att omsätta våra gemensamma medel på bästa sätt. Effektiva verktyg och hög kompetens behövs för att säkerställa att rätt upphandlingsform tillämpas, reglerna tolkas på ett relevant sätt, att uppföljning görs och att kunskap om området möjliggör en större inriktning mot kvalitet i offentliga upphandlingar.

Förslagen och bedömningarna omfattar bland annat att:

- fortsatt och utökat stöd bör ges till vissa forskningsaktörer för att öka kompetensen inom upphandling av varor och tjänster inom området arkitektur, form och design, och inom innovativt samhällsbyggande utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.

- Upphandlingsmyndigheten i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör ta fram en kvalitetspolicy för kommunerna, för upphandling av arkitektur, form och design.
- Upphandlingsmyndigheten bör utveckla och erbjuda metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer, som underlättar inriktningen mot kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster.
- upphandlande myndigheter och leverantörer ska ha tillgång till ett forum för att möjliggöra möten och dialog.

Insatser för kunskap, kompetens och samverkan (kapitel 10)

Invånarnas engagemang och delaktighet är en viktig förutsättning för att kunskapsnivån inom området och andra berörda områden ska utvecklas och stärkas. Medborgardialog är ett sätt att kommunicera med invånarna och väsentlig för en långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Barn och unga ska tidigt få kunskap om arkitektur, form och design. Studenter på arkitektur-, form- och designutbildningar vid högskolor och universitetsutbildningar bör få en utvidgad kunskap i andra ämnen under utbildningstiden. Arkitekt- och designerrollen utvecklas genom gränsöverskridande samarbeten och beslutsfattare och beställare av arkitektur, form och design inom offentlig verksamhet, näringsliv och organisationer ska ha kunskap för att använda områdets möjligheter.

Utredningen pekar på problemet med snedrekrytering till utbildningarna. Breddad rekrytering ökar utbildningens kvalitet och utvecklar både studenterna och utbildningarna.

Förslagen och bedömningarna i kapitlet är bland annat att:

- kvaliteten i arkitektur-, form- och designutbildningarna bör utvärderas ur perspektivet breddad rekrytering för att främja ökad mångfald.
- det görs en forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.
- ett fortsatt stöd till forskningsnätverken kan möjliggöras genom den kommande forskningspropositionen.

- konsekvenserna av införandet av form- och designutbildningarnas studieavgifter för studenter som är medborgare i stater utanför det europeiska ekonomiska samarbetsområdet ska utredas.

Behov av förändringar av gällande lagstiftning (kapitel 11)

I kapitlet beskrivs gällande bestämmelser i plan- och bygglagen, väglagen, banlagen och miljöbalken. I samband med att handlingsprogrammet Framtidsformer beslutades gjordes ändringar i plan- och bygglagen (1987:10), väglagen (1971:948) och lagen (1995:1649) om byggande av järnväg (banlagen) genom införande av de så kallade skönhetsparagraferna. Paragraferna medförde att beställare i offentlig sektor tidigt kan ställa lämpliga krav på den estetiska utformningen.

Utredningen föreslår att:

- inga förändringar görs av de aktuella paragraferna i väglagen, banlagen och plan- och bygglagen.
- regeringen bör utvidga anslaget till innovativt byggande som ska gälla fler kategorier inom bostadsbyggande. Reglerna för byggande i experimentsyfte bör också ses över.
- Myndighet för Gestaltad livsmiljö bör få i uppdrag att samlat följa upp de ändringar i aktuell lagstiftningen som trädde i kraft 1999 och sedan förändrats vid översyn av respektive sektorslagstiftning.

Konsekvenser av förslagen (kapitel 12)

För ett inrättande av Myndigheten för Gestaltad livsmiljö är den ekonomiska konsekvensen långsiktigt kostnadsneutral. Själva ombildandet kan dock innebära kostnader för arbete i Regeringskansliet och berörda myndigheter. Förslaget att samlingarna ska överföras till ett statligt finansierat museum innebär att en ekonomisk reglering ska göras samtidigt som lokalbehoven måste se över för berörda verksamheter.

Utredningens övriga förslag får inga eller endast mindre ekonomiska konsekvenser i form av ökade kostnader. Den nya tjänsten riksarkitekt som föreslås för Statens fastighetsverk är en ofinansierad reform som påverkar det överskott som Fastighetsverket betalar tillbaka till staten.

Utredning av en fond för stöd för utvecklingsinsatser och exportfrämjande föreslås. Förslaget kan generera kostnader om en särskild utredare tillkallas.

Statliga myndigheter föreslås ta fram program för arkitektur, form och design, vilket kan innebära en ny kostnad för de myndigheter som inte arbetat med sådana program tidigare. Implementerade program kan innebära kostnadsbesparingar.

Förslagen innebär generellt sett ingen direkt påverkan på den kommunala självstyrelsen genom lagstiftning.

Utgångspunkten för utredningen är ett inkluderande och demokratiskt samhälle med lika tillgång till goda livsmiljöer. Detta ligger till grund för långsiktiga konsekvenser i form av lika fördelning av välfärd, tillgänglighet till vård, skola, service, offentliga miljöer och digitala tjänster för alla invånare.

En konsekvens av ett stärkt område innebär att sysselsättningen ökar genom ökade förutsättningar för områdets utövare, en stärkt export och att företagen utvecklas. Utredningens förslag ska i förlängningen bidra till en ökad hälsa, jämställdhet, rättvis fördelning och demokrati i vid bemärkelse och ska ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.